

שפתיו נהוי (תהי'ה, תחשב) **מעשה גבי** [אצל] **מגדף**, ומדוע לא הזכר במשנה? אמר רבא: **שאני** [שונה] **מגדף**, שאין עקימת שפתיו נחשבת כמעשה לחיב חטאת, הואיל וישנו בלב, כלומר שעיקר העבירה היא כמה שהוא מתכוון בליבו, ולא דווקא כמה שאומר בשפתיו, אבל בעלמא [בדרך כלל] **עקימת שפתיו הוי** [הריהו] **נחשבת** ששנינו לגבי ענין אחר: **יצאו עדים זוממין שאין בו מעשה, ואמאי** [ומדוע?] **הא** [הרי] **"על פי כתוב** [נאמר] **בהן**, שהם צריכים להעיד בפיהם, והרי זאת עקימת שפתים! אמר רבא: **שאני** [שונים] **עדים זוממין הואיל וישנן בראייה**, שעיקרה של עדות היא הראיה, שאינה מעשה.

א שנינו במשנה בתוך רשימת הכריתות שמביאין חטאת על שגגתן: **האוכל חלב**. ובענין דומה **תנו רבנן** [שנו חכמים]: מה שנאמר **"כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו"** (ויקרא ז, כג) – בא לחייב מלקות על כל אהת ואחת, שאם אכל חלב שור, חלב עז וחלב כשב – חייב שלושה עונשי מלקות, כדן העובר על מצות לא תעשה שבתורה, אלו דברי ר' ישמעאל. וחכמים אומרים: אינו חייב אלא אחת. ומציעים: נימא **כהא קמיפלגי** [האם נאמר שבעקרון זה חלוקים הם], **שר' ישמעאל סבר** [סבור]: **לוקין על לאו שבכללות**, כלומר, כשיש לאו שכולל כמה פרטים – לוקים על כל אחד ואחד מן הפרטים, ורבנן סברי [וחכמים סבורים]: אין לוקין על לאו שבכללות? ודוחים: **לעולם סבר** [סבור] ר' ישמעאל: אין לוקין על לאו שבכללות, ורבנן הכא דמיתרי ליה קראי [ושונה כא] שמתירם לו הכותבים, **נכתוב קרא** [שיכתוב המקרא] **רק "כל חלב לא תאכלו"**, "שור וכשב ועז" **למה לי? שמע מינה** [למד מכאן] **לחלק במקרה זה מלקות לכל לאו ולא**. ורבנן [וחכמים] משיבים על כך: אין זה כתוב מיותר, שכן אי לא כתוב **למה לי? שמע מינה**: "שור וכשב ועז" הוה **אמינא** [הייתי אומר]: **אפילו חלב היה תהורה** [כגון צבי] **במשמע**, שגם הוא אסור – להכי **כתב** [משום כך כתבה התורה] **"שור וכשב ועז"**, **למימרא** [לומר]: שחלב שור וכשב ועז הוא אסור, אבל של היה שרי [מוותר]. ומקשים על הסבר זה למחלוקת: אם כן, שפיר קאמרי ליה [יפה אומרם לו] חכמים לר' ישמעאל, שהרי דאי צריך הכתוב לומר דבר זה: אלא היינו טעמא [זה ענינו] של רבי ישמעאל, דקסבר [שהוא סבור]: **אם כן, שבא רק למעט היה, לכתוב** [שיכתוב] **רק "כל חלב שור לא תאכלו"**, "כשב ועז" **למה לי? שמע מינה** [למד מכאן] שבא הדבר לחלק מלקות לכל אחד. ורבנן סברי [וחכמים סבורים]: אי כתב רחמנא [אילו כתבה התורה] **רק "כל חלב שור"**, הוה **אמינא** [הייתי אומר]: **גילף** [נלמד] **"שור" "שור" מסיני**, שנאמר **לכל בהמה לעלות להר**, שנאמר **אם איש לא יחיה** (שמות יט, יג), מה גבי [אצל] **סיני**, אף על פי שזכורה רק בהמה, היה עונש **כיוצא בהן**, אף גבי [אצל] **אכילה של חלב** – היה עונש **כיוצא בהן**, להכי **כתב רחמנא** [משום כך כתבה התורה] **"כל חלב שור וכשב ועז"**, **אמרי לר' ישמעאל!** אלא היינו טעמא **נמי** [גם כן] שיכתוב: **"כל חלב עז לא תאכלו"**, "שור וכשב ועז" **למה לי? שמע מינה**, הוה **אמינא** [הייתי אומר]: **משום שנתרבה באליה** (הונב) שלו, שצריך להקריבה על גבי המזבח [ויקרא ג, ט], מה שאין בשר ועז, וכתבנא [וכמו ששנה] **ר' חנניא**: **למה מנה הכתוב בפרך מצות הקטרת אימורין בכור שור, ואימורים בכור כשב, ואימורים בכור עז, דכתיב** [שנאמר]: **"אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז..."** ואת חלבם [האימורים, החלקים המוכרחים שלהם] תקטיר אשה לריח ניחוח לה" (במדבר יח, כד), **צריכי? שמע מינה** [שיכתוב] **הוה אמינא** [הייתי אומר]: **כשב ועז לא ילפינן מיניה** – מפני דאיכא למיפרך [יש מקום לפרך את הלימוד ולומר]: מה לשור ועז וכל כשב שכן נתרבה אצל עבודה זרה, שבחטאת עבודה זרה מביאים דווקא עז (ראה במדבר טו, כז), ולא כבשה, כבשאר חטאות. ולגומם של דברים אלו שואלים: מן חד לא ילפינן [מאחד מהם אין אנו למדים] לשנים האחרים, נכתוב תרתי ונילף חדא מתרתי [שתכתוב התורה הקטרת אימורים בשתיים מהן ונלמד אחת משתיים]; ומשיבים: הי דין [איזה] אחד נלמד משנים? אם גילף [נלמד] שור מכשב ועז – אית להון פירכא [יש להם פירכה]: מה לכשב ועז שכן נתרבה אצל הפסח, שבקרבן פסח רק גדי וטלה כשרים, ולא שור! לא נכתוב [תכתוב] התורה **כשב ונילף** [ונלמד] **משור ועז** – אית להון פירכא [יש להם פירכה]: מה לשור ועז שכן נתרבה אצל עבודה זרה, ומביא פר לחטאת (שם כד), ויחיד מביא עז ולא כבשה! אלא מה תאמר, לא נכתוב [תכתוב] התורה עז ונילף [נלמד] משור וכשב – אית להון פירכא [יש להם פירכה]: מה לשור וכשב שכן נתרבה אצל עבודה זרה, ושככי הפר מרובים, ואליה הכבש מוקטרת! הלכך **לא ילפי מהרדי** [משום כך לא למדים הם זה מזה]. ושיבים לעיקר הענין, לגבי איסור חלב. ואמרים: אם כן, שפיר קא אמרי ליה [יפה אומרם לו] חכמים לר' ישמעאל, ואין כאן ייתור ללמוד ממנו ללקות בנפרד על כל אחד מן החלבים! אלא לעולם טעמא [הענין] של רבי ישמעאל

שפתיו נהוי מעשה גבי מגדף! **אמר רבא: שאני מגדף, ומדוע לא הזכר במשנה? אמר רבא: ישנו בלב, אכל בעלמא עקימת פיו הוי מעשה גילויין** – הא "על פי" **כתיב בהן! אמר רבא: שאני מגדף, הואיל וישנן בראייה**, שעיקרה של עדות היא הראיה, שאינה מעשה. **א** שנינו במשנה בתוך רשימת הכריתות שמביאין חטאת על שגגתן: **האוכל חלב**. ובענין דומה **תנו רבנן** [שנו חכמים]: מה שנאמר **"כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו"** (ויקרא ז, כג) – בא לחייב מלקות על כל אחת ואחת, שאם אכל חלב שור, חלב עז וחלב כשב – חייב שלושה עונשי מלקות, כדן העובר על מצות לא תעשה שבתורה, אלו דברי ר' ישמעאל. וחכמים אומרים: אינו חייב אלא אחת. ומציעים: נימא **כהא קמיפלגי** [האם נאמר שבעקרון זה חלוקים הם], **שר' ישמעאל סבר** [סבור]: **לוקין על לאו שבכללות**, כלומר, כשיש לאו שכולל כמה פרטים – לוקים על כל אחד ואחד מן הפרטים, ורבנן סברי [וחכמים סבורים]: אין לוקין על לאו שבכללות? ודוחים: **לעולם סבר** [סבור] ר' ישמעאל: אין לוקין על לאו שבכללות, ורבנן הכא דמיתרי ליה קראי [ושונה כא] שמתירם לו הכותבים, **נכתוב קרא** [שיכתוב המקרא] **רק "כל חלב לא תאכלו"**, "שור וכשב ועז" **למה לי? שמע מינה** [למד מכאן] **לחלק במקרה זה מלקות לכל לאו ולא**. ורבנן [וחכמים] משיבים על כך: אין זה כתוב מיותר, שכן אי לא כתוב **למה לי? שמע מינה**: "שור וכשב ועז" הוה **אמינא** [הייתי אומר]: **אפילו חלב היה תהורה** [כגון צבי] **במשמע**, שגם הוא אסור – להכי **כתב** [משום כך כתבה התורה] **"שור וכשב ועז"**, **למימרא** [לומר]: שחלב שור וכשב ועז הוא אסור, אבל של היה שרי [מוותר]. ומקשים על הסבר זה למחלוקת: אם כן, שפיר קאמרי ליה [יפה אומרם לו] חכמים לר' ישמעאל, שהרי דאי צריך הכתוב לומר דבר זה: אלא היינו טעמא [זה ענינו] של רבי ישמעאל, דקסבר [שהוא סבור]: **אם כן, שבא רק למעט היה, לכתוב** [שיכתוב] **רק "כל חלב שור לא תאכלו"**, "כשב ועז" **למה לי? שמע מינה** [למד מכאן] שבא הדבר לחלק מלקות לכל אחד. ורבנן סברי [וחכמים סבורים]: אי כתב רחמנא [אילו כתבה התורה] **רק "כל חלב שור"**, הוה **אמינא** [הייתי אומר]: **גילף** [נלמד] **"שור" "שור" מסיני**, שנאמר **לכל בהמה לעלות להר**, שנאמר **אם איש לא יחיה** (שמות יט, יג), מה גבי [אצל] **סיני**, אף על פי שזכורה רק בהמה, היה עונש **כיוצא בהן**, אף גבי [אצל] **אכילה של חלב** – היה עונש **כיוצא בהן**, להכי **כתב רחמנא** [משום כך כתבה התורה] **"כל חלב שור וכשב ועז"**, **אמרי לר' ישמעאל!** אלא היינו טעמא **נמי** [גם כן] שיכתוב: **"כל חלב עז לא תאכלו"**, "שור וכשב ועז" **למה לי? שמע מינה**, הוה **אמינא** [הייתי אומר]: **משום שנתרבה באליה** (הונב) שלו, שצריך להקריבה על גבי המזבח [ויקרא ג, ט], מה שאין בשר ועז, וכתבנא [וכמו ששנה] **ר' חנניא**: **למה מנה הכתוב בפרך מצות הקטרת אימורין בכור שור, ואימורים בכור כשב, ואימורים בכור עז, דכתיב** [שנאמר]: **"אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז..."** ואת חלבם [האימורים, החלקים המוכרחים שלהם] תקטיר אשה לריח ניחוח לה" (במדבר יח, כד), **צריכי? שמע מינה** [שיכתוב] **הוה אמינא** [הייתי אומר]: **כשב ועז לא ילפינן מיניה** – מפני דאיכא למיפרך [יש מקום לפרך את הלימוד ולומר]: מה לשור ועז וכל כשב שכן נתרבה אצל עבודה זרה, שבחטאת עבודה זרה מביאים דווקא עז (ראה במדבר טו, כז), ולא כבשה, כבשאר חטאות. ולגומם של דברים אלו שואלים: מן חד לא ילפינן [מאחד מהם אין אנו למדים] לשנים האחרים, נכתוב תרתי ונילף חדא מתרתי [שתכתוב התורה הקטרת אימורים בשתיים מהן ונלמד אחת משתיים]; ומשיבים: הי דין [איזה] אחד נלמד משנים? אם גילף [נלמד] שור מכשב ועז – אית להון פירכא [יש להם פירכה]: מה לכשב ועז שכן נתרבה אצל הפסח, שבקרבן פסח רק גדי וטלה כשרים, ולא שור! לא נכתוב [תכתוב] התורה **כשב ונילף** [ונלמד] **משור ועז** – אית להון פירכא [יש להם פירכה]: מה לשור ועז שכן נתרבה אצל עבודה זרה, ומביא פר לחטאת (שם כד), ויחיד מביא עז ולא כבשה! אלא מה תאמר, לא נכתוב [תכתוב] התורה עז ונילף [נלמד] משור וכשב – אית להון פירכא [יש להם פירכה]: מה לשור וכשב שכן נתרבה אצל עבודה זרה, ושככי הפר מרובים, ואליה הכבש מוקטרת! הלכך **לא ילפי מהרדי** [משום כך לא למדים הם זה מזה]. ושיבים לעיקר הענין, לגבי איסור חלב. ואמרים: אם כן, שפיר קא אמרי ליה [יפה אומרם לו] חכמים לר' ישמעאל, ואין כאן ייתור ללמוד ממנו ללקות בנפרד על כל אחד מן החלבים! אלא לעולם טעמא [הענין] של רבי ישמעאל

- מסורת הש"ס**
- א. סנהדרין סה,ג (עד סוף הענין).
 - ב. ב"ק ה,א. מכות ז,ב. סנהדרין סה,ב (עיי"ש).
 - ג. ילקו"ש תורה תקד.
 - ד. (הענין) פסחים כד,א, מא,ב. נזיר לח,ב. בי"מ קט"ב. סנהדרין ס"א. מנחות ח"ב. תמורה ז,ב. כריתות ה,א. ילקו"ש תורה קצו. שם תרטו. שם תשי. שם תתפ.
 - ה. ראה תוי"ב ויקרא ז, כג.
 - ו. בכורות ה,ב (בשם ר' יוסי בר חינא ובשנינו). ילקו"ש תורה תשה.
 - ז. ילקו"ש תורה תקד (כל הענין בשנינו).

גרסות

שפתיו נהוי מעשה בכתיב ועד ובשנינו: **שפתיו לרבנן נמי נהוי מעשה**.

מתיב רבי יזרא יצאו עדים זוממין בכתיב ובשנינו: **אף מה אני מרבה המיות והמיות ונביא שקר ועדים זוממין ת"ל מאחת מאלה יצאו אלו**.

שאין בו בכתיב: שאינו ויש בכתיב: שאין בהן.

עולם סבר רבי ישמעאל יש בכתיב: לא דנולי עלמא.

אם כן לכתוב כל חלב שור יש בכתיב: כל חלב שור לא תאכלו ואישתי חלב היה וענין זה בש"מ.

שור שור מסיני מה גבי סיני בכתיב: שור שור משבת... מה גבי שבת.

היינו טעמא דקסבר בכתיב ועד: היינו טעמא דר' ישמעאל דקסבר.

הוה אמינא חלב כשב אסור בכתיב ועד: הוה אמינא חלב כשב עז הוה דאסור.

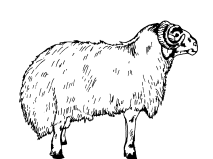
שכן יש בו צד ריבוי יש בכתיב: שכן יש בהן צד ריבוי אצל מוצב וכעין זה הוה הביח.

לשון

אימורים ביטוי זה, שכוונתו בדרך כלל לחלקי הקרבן קרבים על גבי המזבח, נתפרש (על פי סוכה נה,ג) מן השורש "אימר" במובן – מה שנאמר להקריב על המזבח (ראה תוי"ט פסחים פ"ה מ"י. ויש שהציע לנקד לפי זה "אימוריס"). ובעל הערוך (ערך מ"ו) כתב כי הוא מ"מ"ר, במובן אדון, והכוונה לחלקים החשובים יותר שבקרבן. ויש שפירש כי הוא משלשן התורה "האמרת" (מלי"מ הל' מעשה הקרבות פ"א הי"ח). לדעת חלק מחכמי הלשון, מקורה של המלה הוא ביוונית אֶמֶן (מקרא או אֶמֶן או אֶמֶן) שבשפת אכד, אשר קרבת הנשרפים עם חלביהם.

העולם

אליה

אליה היא הונב הארוך והנעה (המלא בשומן) של מין הכבשים שהיה מצוי בארץ ישראל ובמדינות הסמוכות לה.

קייונים

שאני מגדף וכו' בניגוד לדעת ריש לקיש, הסבור כי לדעת חכמים הגדרת "מעשה" תלויה בכמות האיברים המשתתפים במעשה, ובחוק הפעולה, הרי לפי ר' יוחנן, עיקר ההבחנה היא המהות של העבירה, וכל שעיקרה של העבירה הוא מעשה, ואפילו מעשה קל – הרי זה נחשב כמעשה. ולעומת זאת, כל שעיקרה של העבירה אין בו מעשה, אלא כוונת חלב או ראיית העיניים, הרי אף שיש בו פגולת האיברים, הואיל והיא רק מביעה בצורה החיצונית את הכוונה הפנימית – אינה נחשבת למעשה.

הואיל וישנו בלב רשי פירש: שעיקר העבירה תלויה בדעתו, ועליה הוא מתחייב. שאינו חייב בבית דין על דיבור עני שנעו שהוא מתכוון בלבו לה: ואילו לגבי עבודה זרה, האומר לעץ "אלי אתה", ומשתחוה לו – מתחייב (שם). ויש שפירשו כי העבירה של המגדף היא כוונת לבו, והדיבור אינו אלא ביטוי של הדבר, ולא העבירה עצמה (גילוי בריש"י, תוס' סנהדרין סה,א ועוד). ואילו היריף (לסנהדרין סה,א) פירש: ייתכן שיגדף אדם בלבו בלי עקימת שפתיו, ולפיכך גם אם גידף בשפתיו ועשה מעשה – פטור מקרבן, שאם לא כן, נמצא המגדף פעמים מביא קרבן חטאת ופעמים לא (חידושי הר"ן שם).

הואיל וישנן בראייה כבר התקשו ראשונים: והרי עדים זוממין מעידים על מה שלא ראו מעולם, ואם כן עיקר פעולתם היא בדיבור ולא בראייה! (רמב"ן מלחמות ה' לסנהדרין סה,א). ובתוס' הביאו כי רבינו נסים גרסי: הואיל וישנן ב"אם (לא יגיד ונשא עונו), כלומר, הואיל ואינם מתחייבים אלא משום שעדויות נתקבלה בבית הדין, ולא על הדיבור כשלעצמו. ויש שהציע לנקד כאן: בראייה, שעיקר עדותם היא מהראייה שביט הדין מביאים מדבריהם (רא"מ הרוביץ). ואילו היריף (למסכת סנהדרין שם) גרס: "הואיל וישנן באידי", כלומר, בעדים זוממין ויתכן עבירה בלא עקימת שפתים, ובגון שלאחר שאחד העדים אמר את עדותו, אם נשאל השני האם גם הוא ראה כך – די באמירה כלשהי, שאין בה עקימת שפתים, כגון "איה", או "אין", כדי להשלים את העדות. ולפיכך, גם כשהיתה עקימת שפתים אינם מתחייבים.

לחייב על כל אחת ואחת הסוגיה שלפנינו איננה עוסקת בחיוב החטאת על אכילת החלב בשוגג, אלא בחיוב מלקות, שאף שהאוכל חלב במזיד הריהו בעונש כרת, אם התרו בו עדים קודם שאכלו – לוקה ונפטר מחיוב הכרת. **לאו שבכללות** המושג "לאו שבכללות" כולל סוגים שונים, השונים בדיניהם, והראשונים נחלקו בהגדרתם ובמיון שלהם (ראה בשרש התשעי לספר המצוות של הרמב"ם, השגות הרמב"ן ונחשי הכלים שם). יש שמהירב בלאו שמתפרש לעניינים שונים זה מזה. כגון: "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט, כז) שיש בו איסור לאכול מבהמה קדש שתצא נפשה, לאכול בשר קדשים קודם וריקת הדם, ועוד. על לאו זה אין לוקים לכל הדעות. מצד אחר, כאשר התורה אסרה רשימה של פרטים, כגון לגבי קרבן הפסח – "אל תאכלו ממנו נא ובעל מבושל במים" – לדעת הרמב"ם גם זה הוא "לאו שבכללות", אלא שלוקים עונש מלקות אחד על כל פרטיו, ובתנאי שאין כתוב אחר המחלק ביניהם. והלאו של חלב, עליו מדובר כאן, עונה להגדרה זאת, וכפי שהסבירה הגמרא, שר' ישמעאל וחכמים חלקו האם יש יתור בכתוב המחלק ביניהם. לעומת זאת, יש הסבורים שכל לאו שיש בו רשימה של פרטים אינו נחשב "לאו שבכללות", והאוכל כל אחד מן הפרטים לוקה על כך. ומשום כך התקשו מדוע "לא תאכלו כל חלב שור וכשב ועז" נחשב כ"לאו שבכללות". והסבירו כי בניגוד לאיסור אכילת פסח נא, ואכילת פסח מבושל, ששם מדובר בשני שמות שונים של איסור, הרי שם חלב אחד הוא. ומכל מקום, גם לשיטה זו, הואיל ואין מדובר כאן על לאו כללי ממש, כגון

ל"א תאכלו על הדם", אלא יש בו איסורים מוגדרים לעצמם – דין מלקות אחד בוודאי יש בו (ראה ש"מ, ב"ש). לכתוב כל חלב שור לא תאכלו ומשם למדים ביבין אבי' לכל המקרים הדומים, שהם בעלי חיים כשרים. וכבר מיטענו חיה ממה שדחבר שור, שהוא בהמה.

הוה אמינא גילף שור שור מסיני מקור הדברים במסכת בבא קמא (נד,ב), ושם נלמדו לחיה – מפני שהיה בכלל בהמה שנכחה בכתוב, ועוף – מיתור "אם". ולכאורה, אין כאן גזירה שורה "שור שור". אמנם הגרסה שלפני רשי ועד היא: "שור שור" שכתב, שנאמר בעשרת הדברות: "לא תעשה כל מלאכה... ושורך" (דברים ה, יג). והוא מתיישב כראוי עם ההסבר הבא שנתנה הגמרא.

כיש שהקשה: מה מקום להוה אמינא זו, שממילא אינה מתקבלת, והרי אין אדם דין גזירה שווה מעצמו, אלא אם קיבלה במסורת מרבותיו! (באר שבע). והסבירו כי המסורת עליה מדובר היא לגבי המלים שיש ללמוד מהן, אבל מהו הענין המרויך שצ'למד לא נמסר. והרי מגזירה שווה זו נלמדו (ראה ב"ק נד,ב) כמה עניינים לרבות חיה ועוף, והיה מקום לומר שאף בחלב נלמד איסור לחיה ועוף (ברכת הובב).

שכן נתרבה בנסכים בעולה או שלמים. אבל הבכור אינו טעון הבאה של נסכים עמו (ראה מנחות צ,ב).

אורח ההלכה

לאו שבכללות העובר על לאו שבכללות, שהוא לאו אחד הכולל כמה עניינים, כגון "לא תאכלו על הדם", וכן אם נאמר: לא תעשה דבר פלוני ופלוני, הואיל ולא ייחד לו לאו לכל אחד ואחד מהן – אין לוקים על כל אחד ואחד, אלא אם כן חילק אותה בלאוים אחרים, או נאמר מפי השמועה שנחלקו. ובמנין הלאוים שלוקים עליהם מנה הרמב"ם לאו אחד של אכילת חלב, וכשיטת חכמים. (רמב"ם ספר שפתיים הלכות סנהדרין פ"ח ד"ב–ג. שם פ"ט ה"א).

שור וכשב ועז הוא דאסור חלב שור וכשב ועז אסור באכילה, ושל שאר מינים (של בהמות טמאות, או של חיות ואפילו טהורות. ש"ך) – אין בהם איסור חלב. כגמרא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"א ה"א. שריע יו"ד סו, א. שם פ, א).

מה לשור שכן נתרבה בנסכים מרובים נסכו של המקריב שור למזבח מן המקריב איל כבש או עז, שהמקריב שור – מביא נסכו שלושה עשרונים סולת בלול במחצית הדין שמן ויין לנסך חצי הדין, והמקריב איל – מביא לנסכו שני עשרונים סולת בלול בשליש הדין שמן ויין לנסך שליש הדין, ובמקריב כבש או עז – מביא לנסכיהם עשרון סולת בלול ברביעית הדין שמן ויין לנסך רביעית הדין בלבד. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבות פ"ב ד"ה).

שכן נתרבה באליה קרבנות הנאכלים על ידי כהנים או על ידי בעלים, מקריב בהן את אימוריהם, שהם החלבים והכליות ויותרת הכבד על גבי המזבח, ובקרבן הבא מן הכבשים – מוסף עליהם גם את האליה, ומקריבה כולה עם הכליות מן השררה עד מקום הכליות. (שם פ"א ה"ח).

שכן נתרבה אצל עבודה זרה בית דין שהורה לציבור הוראת הלכה שאינה נכונה בענין עבודה זרה, ונהגו הציבור על פיהם – חייבים הציבור להביא פר לקרבן עולה, ושעיר לקרבן שלמים. (שם פ"א ה"ה).

מה חלב מיוחד שחלבו חלוק מבשרו — שלא נאמר איסור חלב אלא נאמר חלב מעורב, והוא חלב אסור ומותר. ואינן מצטרפין זה עם זה — לאיסור שנה שהרי אין כאלו אלא איסור החלב לבדו, ואין הימך מצטרף לאיסור חלב מן האיסור מזה. אף על פי שאיסור נהיה בטמאין, ואלו להצטרף הדם והבשר להחמיש צמות משניהן משום טמא — לא יצטרפו. שללמד דם מחלב, מה החלב על כרמיה לחלקו מפרידו מלהצטרף, שהרי חלוקין זה לאיסור זה לאיסור זה לאיסור, אף על דם הטמאים, הואיל ודמן חלוק מצטרף, שיש על הדם איסור כרת משום דם, מה שאין כן צבצר — אינו מצטרף אפילו לענין (איסור) לטמא. יצאו שרצים — מדין ההיקש הזה הואיל ואין דמן חלוק מצטרף, שאינו מוחה על דמן משום דם אלא משום שרץ, כדאמרין פירק "דס שמיטה" (כריתות כ"ג): יאלו שרצים שאין בהן טומאה קלה כו', הילכך מצטרפין זה עם זה, שהרי שם אחד להן, הילכך דם נחש וצפרו מצטרפין, דאין מוחזר על דמן משום דם, כדאמרין פירק "דס שמיטה" (ס"ג) שאין צוהרת דם אלא צנהמה היה ועוף כו'. דם שרץ מורה נפקא — דלי ללמוד לשרץ גופיה — הא כמי: "אלה הטמאים לכו". לטומאה — כדעשה. לאכילה — צמות. הילכך — דלמדת: כל שאין דמו חלוק מצטרף מצטרפין. נחש נמי — אף על גב דלאו בר טומאה הוא — מצטרף דמו לצפרו לכות לאכילה, דאין מוחה על דמו אלא משום צפרו. דאיתרבו לטומאה — כדאמרין: "וזה לכו לכו טמא" — לימד על דם השרץ וצפרו שמתצטרפין לטומאה. שלש כריתות — מדין "דאחרי מות", וחד "דזו את אהרן", ואפילו לרבי יהודה — לא נפקא ליה דם התמימה מחד מהנך כריתות. דם — היה ליה למיכתה מה תלמוד לומר כל דם — "דאחרי מות": "איש איש מצית ישראל ומן הגר הגר במוכס אשר יאכל כל דם ונתתי פניו וגו'. אין לי שיהא צרת אלא דם קדשים שהנפש יואה צו, שמתכפר צו, שראוי לכפרה על המזבח, דהא כפרה כתיבא הכא: "ואני נתמו לכו על המזבח לכפר", והני הוא דלרשין לכפרה. דם חולין ודם התמימה — לקדשים, דאינן ראויין לכפרה, כדאמרין בסוף "תמיד נשחט" (פסחים ס"ה). אלא — לעולם רבנן, דלא נפקא לחולין מריבויא דקרא "כל". ואף על גב דלית להו כרת צדס התמימה — מיבעי להו חד כרת לדם כיסוי, לדם חיה ועוף שסיסה ונתגלה, סלקא דעתך אמינא: צטלה אגב ארעא, ולא דבר אכלה — עפרא צעלמא הוא, ולא לחיבי. קא משמע לן. חמשה לאוין — הך דלא אמו לדרשה, חד (ויקרא ג) ד"תקת עולס", וחד "דזו את אהרן" (שם ז) — "כל דם לא תאכלו צדס מושבותיכם", וחד "דאחרי מות" (שם ז) — "דם כל צפר לא תאכלו", וחד "דראה אכיל" (דברים יז) — "לא תאכלו על הארץ משפכו כמים", הרי חמשה. וכתיב לעיל מיניה "לא תאכל הנפש עם הבשר" — צאצז מן החי

משמע, ודכתיב צמיה "לא תאכלו" מוקמינן צפרק "כל הבשר" צמחית חולין (קט"ג), אורחה לצפר צמל. ועוד כתיב "דראה אכיל": "רק את דמו לא תאכלו", ומוקמינן ליה צפרק שני דצבורות (טו"ה), תלצז פסולי המוקדשים. ודכתיב "דאחרי מות": "כל נפש מוס לא תאכל דם" — מוקים ליה מצורת כתיבא להוציא גדולס על הקטנים. אמר רב אילא אכל מעשר שני של דגן ותירוש ויצהר לוקה שלש — משום "לא תוכל לאכול בשעריך" וגו'. בעשה — לאו הך מכלל עשה — עשה. [מכלן שייך לךף הן] נכתוב לא תוכל לאכול — דהא איידי לעיל "עולותיכם וצמחיתכם מעשרותיכם" וגו'. לחם וקלי וכרמל — לפני העומר. קלי — שגמיצט צמור. כרמל — שגמולל צד, ולא הוצה צמור. קלי וכרמל איתגוהו בעניניהו — דלא טחנן. קלי כתיב במנחת העומר — דכתיב (ויקרא כג) גיפה "קלי נאש". ואף על גב דנשהוא קרא כתיב כרמל — לא הוכשר אלא על ידי האור, כדאמרין צמחית (סו"ג), אצוב של קליות היה שם מנוקצ ככציה שיהא האור שולט צכולן. ולשון כרמל = כך ומל, כך שגמולל.

תוספות

הני מילי לענין טומאה — דחמיר דשיעורו בכעודה, אבל לענין אכילה דבכזית — אימא לא. תימה: דנימא הקישא, ונשתוק מייזה לכו הטמא, ולגמר טומאה מאכילה! **אלא** אימא חד לחולין — ולרבי יהודה נמי, חד לקדשים ודם התמימה, וחד לדם חולין, וחד לדם כסוי. וברייטא דקתני: דם חולין ודם התמימה מנין — לאו דוקא דלחיו תרווייהו מחד קרא די"כ"י.

לדם כיוסי — איצטרך קרא, דלא נימא: "לא תאכלו על הארץ משפכו כמים" דמשמע: הא אין נשפך — אין חייבין עליו, קא משמע לן.

עיונים
אף דם שדמו חלוק מבשרו אוציא דם שרצים וכו' רש"י פירש: מביאן יש ללמוד כי לבעלי חיים טמאים, שגם בשרם וגם דמם אסור, הואיל ואיסורים נפרדים הם — שעל בשרם עובר בלאו, ועל דמם בכרת (להלן כ"ב) — אינם מצטרפים לכזית לחיוב על אכילתם משום איסור בהמה טמאה. ומביאן יש ללמוד כי בדם שרצים אין אומרים כן. ויש שהקשה: אם כן, עיקר הלימוד הוא לבעלי חיים טמאים, ולא לגבי דם שרצים, שהוא נלמד ממילא, ואין מקום לשאלת הגמרא: "הא מהבא נפקא מהתם נפקא"? (ע"ג, ועיי"ש). ואכן רבינו גרשום מפרש כי עיקר ההיקש הובא כדי ללמוד לגבי שרצים (וכן בש"מ).

מהתם נפקא וזה הטמא וכתוב זה מיותר, שהרי כבר נאמר "אלה הטמאים לכו בכל השרץ" (ויקרא י"א, לא) (רש"י ורבינו גרשום). ובתוס' (מעילה ז"א), כתבו כי הדבר נלמד מן הו' של "זה" (וכן מפורש בב"ר פ"ח).

שלש כריתות בדם וכתב הרא"ש כי לענין חטאת אין חילוק ביניהם, מפני ששם אחד הם, וכדין חלב האמור לעיל (בש"מ).

דם כיסוי רש"י פירש כי מדובר בדם שסיסוהו ונתגלה, והוצרך להשמיעו שאינו בטל אגב הקרקע. אבל בתוס' פירשו כי מדובר בדם חיה עוף שטענו כיסוי, והוצרך להשמיעו, מפני שנאמר באיסור דם: "לא תאכלו על הארץ משפכו כמים" (דברים י"ב, טו), ומשם ניתן היה ללמוד כי דם שאינו נשפך כמים על הארץ, אינו צריך כיסוי, אינו בכלל זה.

חמשה לאוין בדם רש"י העיר כי נאמרו תשעה לאוים בדם. אלא הכוונה היא לאותם לאוים שלא נדרשו על ידי חכמים לעניינם שונים (עיי"ש).

ומשיבים: מיבעי ליה לכדתניא [צריך] הוא לכמו ששנויה ברייתא: "כל חלב וכל דם לא תאכלו", מה איסור חלב מיוחד לבעל חיים שחלבו חלוק מבשרו, שהחלב אסור והבשר מותר, ופשוט הדבר שאין מצטרפין זה עם זה, שאם אכל יחד חצי זית חלב וחצי זית בשר — אינו חייב על אכילת כזית איסור, חלוק מבשרו, שיש בהם שני איסורים שונים, ובמקרה זה אין הבשר והדם מצטרפים לכזית להתחייב משום אכילת איסור, אוציא דם שרצים, הואיל שאין דמן חלוק מבשרו, שאין איסור נפרד לדם השרץ — משום כך הבשר והדם מצטרפין לכדי כזית של השרץ. ושואלים: והא מהבא נפקא [והלכה זו מביא] יוצאת. נלמדת? מהתם נפקא [משום היא יוצאת]. שנאמר: "וזה לכו הטמא בשרץ" (ויקרא י"א, כט) — לימד על דם השרץ ובשר השרץ שמצטרפין זה עם זה! ומשיבים: אי לאו היקישא [אם לא ההיקש] האמור כאן, סלקא דעתך אמינא [יעלה על דעתך לומר]: הני מילי [דברים אלה אמורים] לצרף לענין טומאה לשיעור כעודה, אבל לאכילה אימא [אמור] שלא, על כן אשמעינן היקישא [השמיע לנו ההיקש] גם לענין אכילה. אמר רבינא: הילכך [משום כך]. לפי מה שאמרנו, דם נחש ובשרו מצטרפין לשיעור כזית, להתחייב משום אכילת שרץ. ותוהים: מאי קא משמע לן [מה השמיע לנו בכך]? היינו היקישא [זהו ההיקש עצמו] ומשיבים: סלקא דעתך אמינא [יעלה על דעתך לומר]: רק שרץ דאיתרבי [שהתרבח] דמו לטומאה כבשרו, כפי ששינונו — איתרבי [התרבח] גם לענין אכילה, אבל נחש דלא איתרבי [התרבח] דמו לטומאה, שהרי אינו בכלל שמונה שרצים שפירט הכתוב לענין טומאה (שם כט—ל) — לא איתרבי [התרבח] דמו גם לענין איסור אכילה, על כן קא משמע לן היקישא [משמיע לנו ההיקש] כי כל מילי [דבר] שאין דמו חלוק מבשרו משמע מכאן שמצטרף.

ב אמר רבא: שלש פרייתות האמורות בדם, למאי? אחת לדם חולין, ואחת לדם קדשים, ואחת לדם התמימה. — הניחא לרבי יהודה, דתניא: "דם התמימה באזהרה, רבי יהודה אומר: בכרת. אלא לרפנן, והיא למאי אתא? ואפילו לרבי יהודה, פרת נפקא ליה מן "כל דם" — רבי יהודה אומר: "דם", מה תלמוד לומר: "כל דם"? אין לי אלא דם קדשים, ואחד לדם פיסוי. "ואמר רבא: מנין? תלמוד לומר: "כל דם"! — אלא אימא: אחד לדם חולין, ואחד לדם פיסוי. ואחד לדם פיסוי, ואחת לדם איבריין, ואחת לדם התמימה.

ג אמר רבי אילא: אכל מעשר דגן ותירוש ויצהר — לוקה שלש. — והא אין לוקין על לאו שבבבלות! — שאני הקא דמייתרי קראי, מכדי פתב רחמנא: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך", בפנים — אין, בחוץ — לא, למה לי דכתב רחמנא: "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך"? לחלק. — אי מההוא, הנה אמינא: הני מילי בעשה, אכל בלאו — אימא לא, אמטו להכי

שאם היה כתוב "דם" אין לי אלא דם קדשים שהנפש יוצא בו, שהוא הדם שמכפר, וכפי שנאמר מיד לאחר מכן: "כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר" (שם י"א), אבל דם בהמת חולין ודם התמימה (אפילו בקדשים) שאין הנפש יוצאה בו, מניין שיש בהם כרת? תלמוד לומר: "כל דם"! אלא אימא [אמור]: כך שלוש כריתות שנאמרו בדם, אחד לדם חולין, ואחד לדם קדשים, ואחד לדם כיסוי כלומר, לדם חיה ועוף, שמצוה לכסות את דמם (שם י"ג). ואמר רבא: חמשה לאוין האמורים בדם למה? אחת לדם חולין, ואחת לדם קדשים, ואחת לדם כיסוי, ואחת לדם איבריין, ואחת לדם התמימה.

ד אמר ר' אילא: אם אכל מחוץ לירושלים מעשר שני של דגן ושל תירוש (יין) ושל יצהר (שמן) — לוקה שלש פעמים. ומקשים: והא [והרי] אין לוקין על לאו שבבבלות, ונאמר רק לאו אחד על כולם: "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך" (דברים י"ב, ז)! ומשיבים: שאני הכא דמייתרי קראי [שונה כאן שמיותרם המקראות]. מכדי כתב רחמנא [הואיל וכתבה התורה]: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך" (שם י"ד, כג), ומכאן אנו למדים: בפנים, בירושלים — אין [כך]. אתה אוכל, בחוץ — לא, אם כן, למה לי דכתב רחמנא [משום מה כתבה התורה] שוב: "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך"? אלא בא הדבר לחלק, שבכל אחד מהם יש איסור לחוד. ודוחים: אי מהכתוב ההוא, "ואכלת לפני ה' אלקיך" וכי, הוה אמינא [היינו אמור]: הני מילי [דברים אלה אמורים] שעוברים על כך באיסור הבא מכלל עשה, אבל באיסור לאו [לא תעשה] אימא לא [אמור שאינו עובר]. אמטו להכי [משום כך]

דמ איבריין רבינו גרשום פירש: דם שיוצא מן האברים כשחוחכן אותם קודם שחיטה, שהוא אבר מן החי. והרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ו ה"ד) פירש: דם המכוס באיברים, ויוצא אחר השחיטה, כגון דם הטחול ודם הכליות ודם ביצים ודם המתכנס בלב אחר שחיטה (וראה להלן כ"בא).

אורח ההלכה

דם שרצים וכו' אשמעינן היקישא לאכילה דם שמונה שרצים האמורים בתורה (החולד, והעכבר, והצב, והאנקה, והלטאה, והבז, והתשמות, והחומט) מצטרף לבשרם לשיעור כעודה, לטמא באב הטומאה ולחייב מלקות על אכילתו, כל זמן שהוא מחובר בבשר. כנגמרא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ב ה"ו. ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאות פ"ד ה"ז).

דם נחש ובשרו מצטרפין דם הנחש (וכן של שאר שרצים שאינם משמונה שרצים המוכרים בתורה) מצטרף לבשרם ללקות על אכילתם בכזית, אף שלענין טומאה הרי הם טהורים לגמרי, ואפילו אינם כאוכלים טמאים. כדברי רבינא. (רמב"ם ספר קדושה שם ה"ט. ספר טהרה שם ה"ד).

דם התמימה האוכל כזית מדם התמימה אינו חייב כרת, אלא עובר על מצות "לא תעשה" ולוקה. וכדעת סתם ברייתא. (רמב"ם ספר קדושה שם פ"ו ה"ד).

אכל מעשר וכו' האוכל מחוץ לחומות ירושלים כזית ממעשר שני של דגן, ושונה ממנו רביעית יין ורביעית שמן, והתירו על כל אחד בפני עצמו — לוקה שלוש פעמים. כרבי אילא. (רמב"ם ספר ורעים הלכות מעשר שני ונטע רבעי פ"ב ה"ד).

מסורת הש"ס
ט. ראה כריתות כ"ב.
י. תוי"כ ויקרא י"א, כט. וראה מעילה ז"א—ב.
יא. ילקי"ש תורה תקו. שם תקפב. (שאלה מעין זו) סנהדרין פ"א, ב. שבועות ז"א.
יב. פסחים ס"א, זבחים לה, א. חולין ע"ד, ב. תוספתא כריתות פ"ב י"ח. וראה משנה כריתות כ"ב, א.
יג. כריתות כ"ב, א. ירושלמי פסחים פ"ה ה"ח. תוי"כ ויקרא ז"י.
יד. ילקי"ש תורה תקו.
טו. ילקי"ש תורה תתפ (כל הענין).

גרסות

מה חלב מיוחד בכתי"י: רבי אומר מה חלב מיוחד וכו' ברבינו גרשום ובערו: ערך דם ג'.

לימד על דם השרץ והשרץ בכתי"י: לימד על השרץ ובשרו.

דם נחש ובשרו מצטרפין בכתי"י: דם נחש ובשרו מצטרפין זה עם זה.

כל מילי דאין דמו חלוק מבשרו משמע ש בכתי"י: לכל מילי דאין דמו חלוק מבשרו.

אלא לרבנן הוה למאי בכתי"י: אלא לרבנן דאמרו באזהרה כרת שלישו למאי אתא.

כרת נפקא ליה מן כל דם ברוב כתי"י: מן כל דם נפקא ליה, הא מכל דם [כרת] נפקא ליה.

לחלק בכתי"י ובש"י: שמע מינה לחלק.

